

Őikel, . ve Harmancı, H. (2022). Ebeveynin boşanması çocuğun kimlik gelişimini etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146. DOI: <https://doi.org/10.54557/karataysad.1084187>

Derleme Makale

Makale Geliş Tarihi: 07/03/2022

Makale Kabul Tarihi: 27/04/2022

EBEVEYNİN BOŐANMASI OCUğUN KİMLİK GELİŞİMİNİ ETKİLER Mİ?

Çiğdem ŐIKEL*

Hatice HARMANCI**

Öz

Sağlıklı aile yapısı, sağlıklı bireyler ve toplum için önemlidir. Yeni kurulan ailenin yapısı, evliliğin sağlıklı bir yapıda sürmesi ya da dağılmasında etken sayılmaktadır. Geçmişe göre çok daha hızlı değişmekte olan dünyada evliliği ve boşanmayı etkileyen sebepler de bu değişimden muhakkak ki etkilenmektedirler. Yapılmış çalışmalarda ebeveynleri boşanmış olan çocukların, aile yapısını sağlıkla koruyanlara göre psikolojik olarak zorlandıkları görüőü hakimdir. Bu çalışmanın amacı; boşanmış ailenin çocuğu olmanın çocuğun kimlik gelişimini ne şekilde etkileyebileceğini literatürde yer alan çalışmalardan elde edilen bulgularla ortaya koymaktır. Boşanmış ailenin çocuğu olarak travmaya maruz kalmanın olası etkilerine dikkat çekmektir. Gelecekte yapılabilecek çalışmalara yönelik alanları işaret etmektir. Sonuç olarak bulgular şunu gösteriyor ki boşanma aile ocuk ilişkilerinde dengenin bozulması ile kimlik duygusunun gelişimini etkilemektedir. Çocukluk ağı travmaları çocuğun kimlik gelişimini korumak için hassasiyetle çalışılması gereken bir alandır. alışmalar, sadece kimlik statüsü üzerine yoğunlaşmak gibi sınırlı bir alanda kalmamalı ve genişletilmelidir. Aile merkezli yapılacak gelişimsel ve eğitici çalışmalarla toplum bilinci uyandırılmalıdır. Güncel sosyal problemlerle ilgili çalışmaların sunduğu bulguları ortaya koyarak bilime katkı sağlamak önemli olduğundan bu çalışma da önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Boşanma, Boşanmış Aile, Duygusal İstismar, Kimlik Gelişimi, ocukluk ağı Travmaları.

* Yüksek Lisans Öğr., KTO Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, ocuk Gelişimi Tezli Yüksek Lisans Bölümü, cigdematmacalar@gmail.com, ORCID; 0000-0003-0449-8849.

** Dr. Öğr. Üyesi, KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, hatice.harmanci@karatay.edu.tr, ORCID; 0000-0003-4064-5391.

Harmancı, H., Őikel, . (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

Does Parent’s Divorce Affect a Child’s Identity Development?

Abstract

A healthy family structure is a treasure for healthy individuals and society. The structure of the newly established family is considered a factor in the continuation or dissolution of the marriage in a healthy structure. In a world that is changing much faster than in the past, the reasons affecting marriage and divorce are also undoubtedly affected by this change. Studies have shown that children whose parents are divorced have psychological difficulties compared to those who maintain their family structure healthily. The aim of this study is to determine how being a child of a divorced family can affect the child's identity development with the findings obtained from the studies in the literature. The study also aims to draw attention to the possible effects of being exposed to trauma as a child of a divorced family and to point out areas for future work. As a result, the findings show that divorce affects the development of the sense of identity by disrupting the balance in family-child relationships. Childhood traumas are an area that should be studied sensitively to protect the child’s identity development. Studies should not remain in a limited area, such as focusing only on identity status, and should be expanded. Public awareness should be raised through family- centred developmental and educational studies. Since it is vital to contribute to science by revealing the findings presented by studies on current social problems, this study is also important.

Keywords: Divorce, Divorced Family, Emotional Abuse, Identity Development, Childhood Traumas.

Harmancı, H., Őikel, . (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

Giriş

Kendi üyelerinin gereksinimlerini farklı sebeplerle sağlayamayan aile yapısı, bazı zorluklar içinde parçalanabilir. Bir ailenin kurulma aşamasına dek gelen süreç ne kadar kendine özgü ise boşanma süreci de öyledir. Boşanma, ailenin kurucusu olan iki kişinin dışında aile üyelerini, geniş aileyi, sosyal çevrelerini ve toplumu etkilediği kabul edilen bir gerçektir. Ailede hayati kayıp, güç, uzun süre ayrı kalma, ekonomik zorluklar ve benzeri durumlar gibi boşanma da ailenin parçalanmasına sebeptir.

Boşanma kavramını evlenme ile ele alarak incelemek en çok etkilenen paydaşlardan biri olan çocuğu anlamak için aydınlatıcı olacaktır. Toplumun devamlılığını sağlayan en kk ve en önemli kurum olan aile; çocuğa psikolojik, sosyal, kültürel, ekonomik destek sağlayan yuvadır. Geçmişten bu yana, toplumdan topluma evlenme ve boşanmaya dair olan anlayışın değişiklik gösterdiği bilinir. Boşanmaya sebep; birey odaklı, geniş aile odaklı, kültürel odaklı, toplumsal odaklı ve daha fazlası olabilir, çok yönlüdür. Dünyanın yaşadığı değişim ve gelişimle etkileşim halinde olan ailenin yapısı etkilenirken aile içinde yaşananlardan da toplum etkilemektedir (Őentürk, 2006, s. 4).

Literatürde yayınlanan araştırmalara dayalı olarak derlenen bu çalışmada, boşanmış aile yapısından çocuğun nasıl etkilendiği ve geleceğine yansımaları değerlendirilmiştir. Çocukluk ağı travmaları kavramı penceresinden bakarak, ebeveynin boşanmasının çocuğun kimlik gelişimi üzerindeki etkisine değinilmiştir.

Yöntem

Bu alışmada Pubmed, Web of Science, Science Direct, ERIC, EBSCO, Google Akademik veri tabanları kullanılarak literatür incelemesi yapılmıştır. İlgilenilen konuya ilişkin uzunlamasına gelişimsel bir süreç elde edebilmek için tarih kısıtlaması yapılmamıştır. Kaynakların tanınlanması, analizi ve seçilmesi süreçlerinde konuyla ilgili genel anahtar kelimeler (boşanma, ocuk, kimlik gelişimi, gelişim kuramları, çocukluk ağı travmaları gibi ...) kullanılmıştır.

Harmancı, H., Őikel, Ç. (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

Aile Yapısı, Evlilik

Tolan'ın kentleşme üzerine eleştirel ve çözümlemeci yaklaşım içeren çalışmalarında, aile tipi sınıflandırmalarının; aile reisliğinin hangi eşe olduğu, evlenme şekli, akrabalık sistemleri, nerede yerleşilmiş olduğu gibi değişkenlere bakılarak genellikle hanede yaşayan birey sayısına göre yapıldığını belirtmiştir (Őentürk, 2006, s. 14).

Tolan 1950'li yıllardan sonra Türkiye'deki değişim sürecindeki aile yapısını üç tip sınıflandırma ile tanımlar. İlki "geniş aile ya da kır ailesi" yapısıdır. Ataerkil yapı özellikleri gösteren geleneksel birkaç neslin birlikte yaşam sürdüğü büyük anne, büyükbaba dışında bazen eşlerin kardeşleri ve onların aileleri gibi geniş bir nüfustan oluşur. Burada köyden kente göç ve geçici parçalanma durumu olsa da aile, dayanışma ve karşılıklı yardım ilişkileri çerçevesinde yaşama devam etmektedir. Birlikte üreterek paylaşmak yaşam koşulları için mecburidir ve bu güçlü doğal bağ, aile yapısını destekler. İkincisi, "kent ailesi ya da çekirdek aile", anne-baba ve evlenmemiş çocuktan oluşan, kadının aile içindeki görevleri dışında da çalışarak işgücüne katıldığı ve statüsünün farklılaştığı yapıdır. ncs, gecekondu bölgelerine yerleşerek kentli olan "geçiş ailesi"dir. Bir yanı ile şehre yabancıdır ve dışlanır. Bu sebeple geleneksel kalır. Diğer yandan da modern aileler arasına karışır. Tam anlamıyla iki kültür arasında arada kalmıştır. Ataerkil yapı zlmeye başlamıştır (Ergur vd, 2011, s. 21).

Geniş ailelerde, baba evinde oturulur ve kazanan ile harcanan tek elden yapılır. nemli kararlarda, gençlerin eř seçimi de dahil, aile büyükleri özellikle yaşlı ve erkekler söz sahibidir. Evlenme yaşı, çekirdek aile yapısında 24-28 yaşlarda görülürken geniş ailede daha kk yaşta olur (Őentürk, 2006, s. 20). Çekirdek ailede, büyük aile ile olan bağlar zayıflamıştır, ailede otorite aile üyelerine dağıtılmıştır, iç bölümü vardır ve eşler tüm yaşamsal şartlarını kendileri belirleyip kendi tercihleri ile karar verirler. Kadın üretime katılır. Çocuğun bakımı eğitimi gibi konularda çalışan kadının toplumsal hizmetlerden daha çok destek aldığını aktarır. Geçiş ailesinde ise, karma bir yapı grlmektedir. Geniş aile yapısında ocuk üretime katılabilecek kadar büyüdüğünde aile içindeki emek gerektiren ve uygun görülen görevde çalışmaya başlar. Baba işlerini devir alarak aile bakımını sürdürmeye dayalı yapı nedeniyle ailede erkek ocuk daha ndedir. Geçiş aile yapısında ise ocuk arada kalmıştır, modernleşmede ve kırsallık yaşantısında vardır (Őentürk, 2006, s. 20-24).

Harmancı, H., Őikel, . (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

Kasapoğlu'nun çalışmasında aktardığı üzere daha pek çok özelliği barındıran aile yapıları dinamiktir ve değişim süreci sreğendir. Ülkemizde güncel olan çekirdek aile yapısının arttığı gerçeğidir ancak çekirdek aile yapısı, özünde geleneksel özelliklere bağlı kalarak kentleşmektedir. Güçlü aile bağları ortak sevinç ve üzüntü durumlarında geniş aile özellikleri egemen olmaktadır. Yeni evlenen çiftler hem evlenirken hem de yuva kurduktan sonra aileden yardım grrleri (Kasapoğlu, 1990, s.52-54). Anne çalışıyorsa ocuk el birliği ile evin büyüklerinden yardım alınarak büyütülür, aile büyüğü hasta olursa bakımevine gitme yerine evde bakılır. Toplumun kendine özgü kültürel özellikleri aile içinde yaşamaktadır (Őentürk, 2006, s. 24).

Aile birliğinin sağladığı faydalar diğer bir ifade ile ailenin fonksiyonları; yeni nesillerin oluşmasını sağlama, kültürü aktarma, çocukları yetiştirme, sosyal hayatın içine katma ve kendi varlıklarını kendi sağlayacakları olgunluğa erişmelerini sağlamaktır (Erkal, 1983, s. 68). Farklı iki aileden gelen bireylerin hangi aile yapısı içinde büyüdükleri, yetiştikleri ve yeni kurulan aile çatısı altına buradan ne taşıdıkları, evliliklerini ve çocuklarını etkileyecektir.

Evlilikte uyumu etkileyen bazı faktörler vardır. Bunlar normlar, sosyal ve ekonomik faktörler, kültür, eğitim, yaş faktörü, aile içi iletişim, eşin fiziksel ve ruhsal özellikleri ve ocuk faktörü olarak sayılabilir. Toplum ve sosyal düzenin kişiye yüklemiş olduğu kimlik, kişinin eř seçiminde de etkili olur. Boşanmaya sebep olduğu düşünülen farklı demografik ve sosyoekonomik faktörler vardır. Bunlar evlenilen yaş, eşlerin sosyokültürel benzerliği ya da farklılıkları, eğitim ve iç durumları, ailedeki çocuklar ve ailenin gelir durumu olarak sıralanabilir (Gökmen, Eralp ve Atay Kayış, 2019, s. 66-67).

Arıkan'ın (1996) boşanma riskine sahip evlilikler üzerine yaptığı çalışmalarda, boşanmaya sürüklenen aileler için en riskli olasılıklar Őöyle sıralamıştır; eşlerin yetiştirilme biçiminde farklar, kk yaşta evlilik, dini inanç farkları olması, eğitim durumlarının farklılığı, aile onayı olmaksızın evlenme, eşler arası yaş ve ekonomik durum farkı, evlilik öncesi cinsel yaşamın varlığı, farklı milletten eşler (Arıkan, 1996, s. 60). Collange (1997) tarafından, Türkiye için yapılan çalışmalarda "birbirine eř düzeyler" ile bir araya gelmiş eşlerin daha uyumlu görüldüğü rapor edilmiştir. Sebep olarak ortak özellikleri sayesinde güçlüklerle daha rahat

Harmancı, H., Őikel, Ç. (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

mücadele edebilecekleri ve evliliklerini koruyabilecekleri aktarılmıştır (Collange, 1997, s. 50)

Evliliği etkileyen faktörlerin boşanmayı da etkilediği görölmektedir. Hortaçsu'ya (1991) göre, boşanmaya sebep olan faktörler çok çeşitlidir. Bunlardan en sık karşılaşılan bazılarını řu şekilde sıralamıştır: "ekonomik nedenler, iletişim sorunları, eşlerin sosyokültürel uyumsuzluğu, cinsel problemler, partnerlerden birinin sadakatsizliği, aile içi şiddet, hobilerin uyuşmaması, duygusal ihtiyaçların ihmali, geniş aileden gelen müdahaleler, partnerlerden birinin kendi geniş ailesine bağımlı tutumları, ocuk sahibi olmamak, yaş farkı, erken yaşlarda evlenmiş olmak, kendi isteğiyle evlenme kararı vermemek, partnerlerden birinin hayatındaki ani değişimler, psikiyatrik sorunlar/depresyon, panik atak, şizofreni vb., uyuşturucu, alkol ve kumar alışkanlığı". Bireylerin evlenirken kişisel özelliklere dikkat ettiklerine ve evlenirken kişiliğe verilen önemin boşanırken aynı oranda göz önünde bulundurulmamaktadır (Hortaçsu, 1991, s. 37). Bu sonuç geçmişte Türk ve Batı toplumlarını içeren çalışmaların bulgularıyla da örtüşmektedir.

Boşanma, Epidemiyolojisi, Kuramsal Yaklaşımlar

Boşanma da evlilik kadar eski bir kavramdır ve toplumların tarihsel gelişimine göre farklılaşmalar gösterir. İlkel yaşamdan gelen Pueblo Yerli kabilesinde kadın, kocasının ayakkabılarını evin girişinde eşiğe koyarsa onu boşamış olurdu. Birçok eski toplumda evliliğin daimi olabilmesi erkek çocuğun doğmasına bağlıydı. Gerçekleşmemesi haklı bir boşanma nedeni sayılırdı. Eski ağ'da bazı toplumlarda boşanmanın kuralları vardı. Örneğin, Asur kadınları, kocalarının eşlik vazifelerini yapmaması halinde, evlilikten doğan miras haklarını koruyarak çeyizini alıp gidebilirlerdi. Kocasını tutsak düşen eşi, iki yıl sonra boşanmış sayılırdı ve kadın tekrar evlenebilirdi. Babil ve Mezapotamya'da da benzeri kanunlar vardı. Osmanlı hukukunda üstünlük erkekteydi ve koca tek taraflı sözlü olarak istemesine bağlı olarak boşanabilirdi. Katolik toplumlarda boşanma izni yoktur. Bu durum Protestanlarda yumuşamıştır. Türk Medeni Kanunu'nda ise geçerli nedenlerden biri ile mahkeme tarafından eşler boşanabilirler ([wikipedia.org/wiki/Boşanma#Tarihe](https://tr.wikipedia.org/wiki/Boşanma#Tarihe)).

Türkiye'de 2020 yılında toplam nüfus yaklaşık 84 milyon, ocuk nüfusu yaklaşık 23 milyondur (TÜİK, 2020). Boşanma sayısı 2020 yılında

Harmancı, H., Őikel, Ç. (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

136 bin 570 iken, 2021 yılında 37.515 çiftin daha boşandığı görölmüştür. Bu rakamlara göre Türkiye'deki kaba boşanma hızı 2021 yılında binde 2,07 olarak gerçekleşmiştir. Boşanan ailelerde çocukların velayetinin %76,1'i anneye, %23,9'u babaya verilmiştir. Evlilik süresine göre boşanmalar incelendiğinde, 2021 yılında gerçekleşen boşanmaların %33,6'sı evliliğin ilk 5 yılında, %20,9'u ise evliliğin 6-10 yılında gerçekleşmiştir (TUIK, 2021).

Boşanma hemen yaşanıp sona eren bir olgu değildir, psikolojik ve sosyal yönleri ile süreç içerir. Toplumdan topluma kültürel yapıya göre değiştiğinden ve ayrıca bireysel farklılıklar da içerdiğinden bu süreç tam tarifi olan belirgin bir reçete gibi değildir. Ancak bu farklılıklara rağmen 4 farklı kuramdan birine dayandırarak olguları incelemek mümkündür (Uçan, 2006, s. 23).

Boşanmanın nedenlerine dayalı kuramlar bireysel bazda evliliğin fayda ve maliyet ilişkisinin gözden geçirilmesine dayandırılmaktadır. İki kuramın ilki "Sosyal Değiş Tokuş" kuramıdır ve Levinger ve Becker iki ayrı kuramcı olarak yorumlamışlardır. Levinger evlilikteki fayda ilişkisinin bitmesini boşanmaya neden olarak görürken üç aşamada inceler. Evliliğin ekicilikleri, engeller ve alternatif ekicilikler boyutunda açıklarken Becker birbirini kısıtlı tanıma imkanının evlilikte dengeyi bozduğunu temel neden olarak gösterir. İkinci kuram ise "Kriz Kuramı"dır. Temel ihtiyaçlar ya da kişisel bütünlüğe yönelik denge bozulursa kriz olarak algılanarak boşanmaya neden olabilir görüşü savunulmaktadır (Uyar, 1999, s. 2-5).

Boşanma; süreç kuramlarında, ailedeki tüm fertlerin yaşamlarındaki değişiklikleri kabullenerek, yeni yaşamlarına uyum sağlamalarını gerektiren bir zaman koridoru olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte belirlenen tanımlarla birbirini takip eden alt evrelerden bahsedilmiştir ve bu evreler iç içe geçmiş durumdadır. Bireyler özgün olarak bu evrelerde gerileme göstererek bir önceki evreye tekrar dönecek tecrübeler yaşayabilirler. İlk kuram, 1975 yılında Kessler'in Psikososyal Kuramıdır. Hoşa gitmese de gerçeği görmek, erozyon, ayrışma, fiziksel ayrılık, yas, ikinci ergenlik, araştırma ve sıkı çalışma olarak adlandırılan 7 duygusal süreçten oluşmaktadır. İkincisi 1975 yılında boşanmanın psikolojik bir kriz olduğunu varsayan bir yas süreci olarak boşanmadır. Yas sürecinde sırasıyla inkâr, çaresizlik, öfke, yeni yaşam sürecinin başlaması ve kabullenme dönemlerinin yaşanması beklenir ve kabullenme

Harmancı, H., Őikel, . (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

aşaması ile boşanma tamamlanmış olur. Diğeri, Bohannan'ın boşanmanın 6 istasyonu modelidir. Duygusal, hukuki, ekonomik, aile boşanması, toplumsal boşanma ve son evre olarak psikolojik boşanma evreleri vardır. Sonuncusu, 1977'de Smart tarafından geliştirilen Ericson'un kişilik gelişimi sũrecine bağlı olarak ele alınan bir modeldir. Ericson'un gelişim evrelerinin her biri bir kriz ile özdeşleşmiştir ve sağlıklı gelişim için krizin aşılması ngrũlũr. Bu modelde kriz ve bireyin regresyona uğraması zũlecek problem olarak grũlen boşanmanın evreleridir (Uyar, 1999, s. 2-5).

Boşanmanın ocuklar ˘zerindeki Etkileri

Boşanmanın hissettireceği kaygı ve gũvensizlikle baş edebilmek, ocuk için oldukça zordur. Belirsizliğin yerini sũrekli anne babası ile doldurmaktan başka istekleri de yoktur ve onlarla ilişkisinde tutarlılık beklerler. Boşanmanın ocuk ˘zerindeki etkileri boşanma sonrası geçen zamana, yaş gruplarına, cinsiyete, psikolojik ve fizyolojik problemlerine göre değerlendirilebilir.

Literatũrde boşanmanın ocuk ˘zerindeki etkilerine dair kısa ve uzun dönemli olmak ˘zere etkilerden bahsedilmektedir. Bu veriler çelişkiler de içermekle birlikte; kısa sũreli etkilerin de uzun sũreli etkilerin de çoğunlukla olumsuz olduğu aktarılmaktadır. Boşanmanın hikayesini ebeveynleriyle birlikte yaşayan çocukların olumsuz etkileri kendi yetişkinlik dönemlerine taşıdıkları belirtilmektedir. Uzun sũreli etkilerin olumsuzluğuna dair kanıt olarak; boşanmış ebeveynlerin çocuklarının, boşanma yaşanmamış olanlara kıyasla, kendi evliliklerini de sũrdũremedikleri araştırmalarda bulunmuştur. Ancak, literatũrde bu konuda çelişkili bulgular vardır. Olumsuz etkileri hafifletecek olan boşanma sonrası ebeveyn ocuk ilişkisinin niteliğidir. ocuk gũvende olduğunu hissetmek ister (Öngider, 2013, s. 157).

Öngider (2013) araştırmasında kısa sũreli etki için ilk iki sene önemli ifadesine değinir. 6-12 ay arasında boşanmaya uyum sağlama sũrecinin başladığı ve bu dönemde en sık grũlen belirtinin ie dnũk davranışlar olduğu belirtilir. Boşanma dan sonra 2 yıl geçen çocuklarda en sık yaşanan olumsuzlukların, sinirlilik, sorunları ozememe ve dũrtũsellik olduğu grũlmũřtũr (Öngider, 2013, s. 147).

Harmancı, H., Őikel, Ç. (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

Erkek ocuk, bořanmadan en çok ergenlik yařında etkilenirken, kız çocuklarının 5-6 yařlarında etkilendięi bildirilmektedir. Kız ocuklarda elektra kompleksi nedeniyle babaya ařırı dűřkűnlűęűn psikolojik olarak etkilenmesine sebep olabileceęi aktarılır. Erkek içinde aynı baęlılık dűnemi ergenliktedir. Oęulun babası ile kendini uezdeř kıldıęı ve paylařımlarının arttıęı dűnem olduęundan ergenlikte yařanan bořanma daha olumsuz etkiler (Saęlam, 2011, s. 20).

Wallerstein'a (1991) gűre, bořanmaya çocukların tepkilerinde yař çok űnemli bir faktűrdűr, 0-1 yařında bebeklik evresinde bařlar. Okul űncesi, okul dűnemi ve ergenlik dűnemleri de ayrı ayrı ele alınır. Bebekler fiziksel ve duygusal temas ile ebeveynleriyle gűven iliřkisi kurarlar. Alıřkın oldukları dűzeni ararlar ve aksaklıklar tutarsızlık hissedip bebeęe huzursuzluk verir. Bebekte gűvenli baęlanma geliřmeyebilir (Wallerstein, 1991, s.29).

Wallerstein (1991) 1-6 yař olan okul űncesi dűnemde çocuklar, anne babalarının duygularını anlamaksızın bořanma durumundan korkarlar ve gerileme davranıřları gűsterebilirler řeklinde belirtir (Wallerstein, 1991, s.453). Őařkınlık tepkileri, kayęı ve kendilerini suçlama tepkileri ile anne babaya ařırı dűřkűnlűk, çocukluk eřya ya da oyuncaklarına ařırı deęer atfetme, űfke davranıřları sergileyebilirler (ınar, 2019, s. 24).

Stocker ve dięerleri (1997) alıřmalarına gűre; okul dűneminde 12 yařına dek çocuęun duyguları karıřıktır. Kimi zaman anne babasını sorumlu tutarken kimi zaman kendisini bořanmanın sebebi olarak gűrűr. Kendini bu řekilde suçlu gűrmesi farkındalıęının artması ve yařının bűyűmesi ile ergenlięe yaklařtıķa azalır. İçine kapanmıř, arkadař iliřkileri zayıflamıř derslerinde gerilemiř, yalnızlık ve yoksunluk hissedilen űfkeli, çatıřmalara karřı dűrtűsel durumlar tarif edilebilir (Stocker, Ahmed ve Stall, 1997, s. 373-378). Ebeveynlerini barıřtırmayı isteyip bunun için çaba gűsterebilir (Kasuto, 2017, s. 12). Ergenlik dűnemindeki çocukta kendilik geliřimi bařlamıřtır, farkındalıęı artmıřtır. Tűm çevresini kendi benlięine gűre algılamaya bařlayan ocuk bořanma durumuna karřı kayęı duyabilir. Geleceęe karřı da kayęı hissetmesi yařının doęalında olan ergen bir yandan zaman ilerledikçe kendi bařına karar alabilme olgunluęuna eriřmektedir ve bořanmaya da farklı tepkiler vermeye bařlayabilir. Farklı tepkiler benlik geliřimleri ile ilgilidir (ınar, 2019, s. 27).

Harmancı, H., Őikel, . (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

Boşanmanın ocuklarda yarattığı psikolojik ve fizyolojik etkileri inceleyen araştırmalarda; bazı eşler için, boşanmayla yaşanan eř kaybının eşinin vefatı ile hissedilene benzer bir duygusal deneyim olduğu ifade edilebilir. Bu duygusal tanım içinde, ilişkinin bitmesi ile yaşanan ayrılığın adeta kişinin ölümü gibi tüm bağları kopardığı da aktarılmakta, ayrılık sonrası yaşanan stres ve yoğun duygular da tarif edilmekte ve ek olarak gerçek anlamda bir yas sürecinden de bahsedilmektedir. (Alpaslan, 2018; kszler ve Yılmaz, 2022, s. 4).

Őentürk (2006) araştırmasında, çocuğun boşanmaya uyumunun, lme uyumdan daha uzun bir zamana ihtiyaç gösterdiğini belirtir. Bu sebepten boşanma çocuğun gelişiminde bir travmadır. Gelişimsel sorunlar açar. Ebeveyn kaybı sebebiyle erken yaşta görev alan ocuk, kendi evlilik hayatında kırılğanlıklar yaşayabilmektedir (Őentürk, 2006, s. 152).

Eşler için boşanma süreci, başarısızlık başta olmak üzere duygusal olarak yoğun hislerin yaşandığı karmaşık bir süreçtir. Psikolojik olarak özgün, suçlu, tek başına kalmış ve bazen de öfkeli hissederek kiskan, acı çeken, yas tutan, korkan, şüphe duyan bireylere dönüşebilirler (kszler ve Yılmaz, 2022, s. 4). Frisby ve diğerlerinin (2012) alışmasında da belirtilen, tüm bunların beraberinde eşlerde zgven ve benlik saygısının düşmesini, karamsar duyguların artmasını getirdiğidir. Geleceğe yönelik artan karamsarlık duyguları da deneyimlenebilmektedir. Psikolojik olarak iyi oluş halinden uzaklaşmak ise fizyolojik olarak beraberinde yüksek kan basıncı, uyku problemleri, sağlık durumlarından yakınmalar gibi işlevsel bozuklukları getirebilir (Frisby vd, 2012, s. 715).

Boşanmanın ocuklar üzerinde Yarattığı Davranışsal Problemler

Yapılan araştırmalara göre davranışsal olarak da etkileri; parmak emme, tırnak yeme, alt ıslatma ve dışkı kaçırma, beslenme bozuklukları gibi gerileme davranışları görülebilir. Okul ncesi dönem ve bazen okul başladıktan sonra da ortaya çıkan parmak emme davranışının ardında parçalanmış aile, kardeş kiskanlığı, yaşanılan bir travma, ani korku, yanlış aile tutumu vardır. Tırnak yeme davranışı da benzeri baskı, aşırı stres ve duygusal çatışmalar sonucu ortaya çıkar. Aile tutumunda otoriter tutum, çocuğun fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddete uğraması, yeterli ilgi ve sevgiyi bulamaması, anne ve baba arasındaki kavgalar, çocukta bu davranışa neden olabilir. Beslenme ve altına kaçırma davranış problemlerinde önceki yaşlara gerileme aynı sebeplere bağlanabilir,

Harmancı, H., Őikel, . (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

mutlaka ocuk için endişe ve üzüntü odağı yıpratıcı durumlar vardır. Bu durumlar ortadan kaldırıldığında ya da çocuğun üstesinden gelebileceği hale getirildiğinde sorunlu davranış ortadan kalkar. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB), saldırganlık, yalan, öfke, inat, alma gibi istenmeyen davranışlar görülebilmektedir. Çalışmalarda DEHB ailevi huzursuzlukların varlığı ile açıklanmıştır. Sadece boşanma ya da ailenin başka sebeple parçalanması değil, annesiyle çocuğu arasındaki uyumsuzluk, tutarsız, hoşgörüsüzlük ve otoriter aile tipinde büyüyen ocuk olmak bu rahatsızlığın tespitinde oranı arttırır. Annede bulunan karakteristik depresyon veya kaygı varsa, babada daha önce konulmuş DEHB tanısı varsa bunlar da çocuktaki DEHB eğilimini arttırır. Saldırgan ocuğa bakıldığında, neden bu davranış bozukluğunu gösterdiğinin cevabı, incinmekten korkuyor olmasındandır. Saldırmak temel bir savunma mekanizmasıdır. Çocuklar, ebeveynlerince desteklendike saldırganlığı kontrol edebilirler. Aynı Şekilde dikkat çekmek için yalan, alma ya da inatılığa da başvurabilir. Bu ailenin odağını değiştirecektir ve buna ihtiyaı vardır, sevgi ve ilgi görmek istiyordur ancak bu tip davranışları çocuğun kendine olan saygısını da eksiltecektir (ınar, 2019, s. 32-43).

Boşanmanın ocuklar üzerinde Travma Etkisi ve Tespiti

Travma, kökeni itibari ile Eski Yunancaya dayanır ve yaralanma demektir (Bilgi, 2011, s.3). Yangın, deprem, sel gibi doğa olayları, savaş, saldırı, cinsel zorbalık gibi hayatı tehdit eden olaylar zihni, bedeni ve ruhu yaralar (Bulmuş, 2008, s. 4). Tıpta fiziksel ve psikolojik travma olarak ayrılır. Psikolojik travma; kişinin zayıflıkları ile yzleşmesidir. Yaşamını ya da beden bütünlüğünün tehdit altında olması veya böyle bir duruma tanıklık etmesi psikolojik travmadır (Őuer, 2005, s. 276). Travmaya sebep olan temel etkenler üç grupta toplanır ve hepsi dış kaynaklıdır ancak kişinin zihnine girer Őeklinde bahseder. İlki doğal her türlü afet, ikincisi kaza ve ihmaller ve sonuncu olarak beklenmedik, kontrolsüz bir durum içinde ölüm, savaş, işkence ve istismar durumlarıdır. Bunlardan ilk iki grup tek bir olayla sınırlı ani beklenmedik olaylar kapsamında I. Tip Travma olarak bilinir. Tip II Travma ise kronik, kişinin yaşamında çok boyutlu işlevsizliğe sebep olan koşulları içerir (Parmaksızoğlu, 2011, s.24; Vural, 2015, s. 28).

Dünya Sağlık rgt, ocuğa kötü muameleyi fiziksel, cinsel, duygusal ve psikolojik istismar ve ihmal olarak 4 gruba ayırmıştır. İhmal

Harmancı, H., Őikel, . (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

ve istismar birbirinden ayrıdır. İhmal pasiftir ve belirtileri, bulguları ve yasal tanımlaması belirsizdir (Donnelly, March ve Amaya-Jackson, 2006). Çocuklarda travmatik bir durum yaşandıktan sonra travma sonrası stres bozukluğu, majör depresif bozukluk, davranım bozukluğu, kaygı bozukluğu, psikotik bozukluk ve maddeyi kötüye kullanım gibi birçok ruhsal patolojinin gelişebildiği bildirilmektedir (Karakaya ve olak, 2007, s. 82-85).

Ruhsal Rahatsızlıkların Tanılanması El Kitabığına (DSM-5) göre ruhsal bozukluklar; kişinin yaşamının tamamında ya da bir bölümünde rahatsızlık veya yetersizlikle bağlantılı olarak bozulma olmasıdır. Klinik açıdan kayda değer davranışsal ve psikolojik belirti ya da biyolojik işlev bozukluğudur. Belli bir olaya, kültürel olduğu düşünülerek olağan görülmeyen gecikmiş ya da uzamış tepkilerdir (Butcher vd, 2013, s.40; ınar 2019, s. 31). DSM-5'te travma ve travmayı tekrar hatırlatan etkenle ilişkili bozukluklar grubu içinde 5 farklı bozukluk gruplaması vardır. Bu gruplardan Tepkisel Bağlanma Bozukluğu (TBB) ve Sınırsız Toplumsal Katılım Bozukluğu (STKB) gelişimsel bağlanma bozukluğu içinde yer alırken Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), Akut Stres Bozukluğu (ASB) ve Uyum Bozukluğu (UB) diğer üç kategoridir. Bu kategoriler doğrudan stres yaratan bir yaşam olayına maruz kalma nedeni taşımaktadırlar (APA, 2013).

İlk iki bozukluk, TBB ve STKB; temel olarak bebeğin seçici bağlanmasının oluşamadığı patolojik bakım sürecine bağlı gelişir. Nedenleri ortaklık göstermekle beraber klinik olarak çocukların gösterdikleri tepkiler farklıdır. DSM-5'e göre bu bozukluklarının tanısının konulabilmesi için bazı şartlar vardır. Örneğin bunlardan biri 5 yaş öncesi sosyal ve davranışsal anormalliklerin görüldüğünün tespitidir. İkinci bir şart da gelişimsel olarak bağlanma sürecinin devam ettiği 9 ay öncesi dönemde bağlanma bozukluğu tanısı konulamayacağıdır. TBB ve STKB çocukların verdikleri tepkiler anlamında karşılaştırıldığında taban tabana zıttır. TBB olan çocuklar stres yaratan durumlarda rahatlayabilmek için bakımlarından birinci derecede sorumlu olan genellikle anne, anneanne ya da bakıcıya koşmaz sarılmazlar bilakis kaçar direnirler, duygusal karşılık vermezler. Sebepsiz ağlama nöbetleri, huzursuzluk, öfke, saldırganlık gibi davranışlar gösterebilirler ve sosyal ilişkilerde zorlanırlar. Duygularını kontrol edemez ve olumlu duygu hissiyatları nispeten azdır (APA, 2013). STKB temel özelliği olarak aşırı hevesle temkinsiz bir şekilde

Harmancı, H., Őikel, . (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

yadırgamadan yabancılarla iletişime geçerler. Etkileşimlerinde uygun fiziksel ve sosyal sınır koyamazlar, tanımadıkları kişilere karşı temkinli davranmaz ve onların peşine takılarak gidebilirler. Yabancı ortamda bulunurlarken bakıcılarının yardımına ihtiyaç duymazlar, bakım verenlerinden destek almaya ihtiyaç duymazlar. Zeanah ve Gleason'a (2015) göre STKB de ocuk; yabancılara karşı kolaylıkla sarılma, öpme, kucağına oturma gibi davranışları ile özdeşleşen dışavurum bozuklukları yanı sıra gelişimsel gerilik ve dil becerilerinde gecikme yaşayabilirler. Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve dürtüsel davranış bozuklukları yaşayabilirler. TBB de ie atım bozuklukları neticesinde duygusal gelişimleri olumsuz ilerlerken, bilişsel ve fiziksel gelişimlerinde dil becerilerinde gecikme, fiziksel hastalıklarla açıklanamayan gelişimsel gerilik, pıka ya da ruminasyon bozukluğu gibi yeme bozukluklarının görülme sıklığı gibi gerilikler gösterebilirler (Zeanah ve Gleason, 2015, s. 207-222).

Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) belirtileri genellikle travmadan birkaç ay gibi kısa süre içinde ortaya çıkar ve en az bir ay sürüyorsa tanı konur. TSSB'de ortaya çıkan belirtileri dört grupta toplamak mümkündür. Birincisi yeniden yaşantılama semptomlarıdır. Travma anındaki korku ve panik rahatsız edici bir Şekilde bilişsel ve duygusal olarak geri dönüşlerle yinelenir. Örneğin fiziksel istismara maruz kalmış bir ocuk bu durumu oyunlarına yansıtabilir, rüyasında tekrarını görebilir. Bu durum öfke, kaygı, huzursuzluk Őeklinde yansıtacağı gibi her yeniden yaşamanın ardından konsantrasyon güçlüğü, baş ağrısı, uykusuzluk, mide bağırsak sorunları ve hızlı nabız atışı belirtileri gösterebilir (Karakaya ve olak 2007, s. 82-85). Travmayı hatırlamaktan Őiddetle kaçınır, her hatırlatıcıdan ve insanlardan uzaklaşabilir ve bu ie çekilmenin farkında dahi değildir.

İkinci olarak kaçınma sempoamları, nc olarak bilişsel ve duygusal olumsuzluk semptomları ve son olarak da uyarılmışlık semptomlarıyla, TSSB'nin belirti kümesinin geri kalan kümelenmesidir. Yeniden yaşantılama sırasıyla; kaçınma, yabancılaşma ve bilişte olumsuzluğa sebep olur. Duygusuzluk durumu, çevreye aşırı tepkisizlik, haz almama, yaşanan travmanın bir kısmını hatırlayamama, kendini ve başkalarını suçlama görülebilir (APA, 2013). Kişinin kendisini koruma ihtiyaının bir uzantısı olarak aşırı uyarılmışlık semptomlarında odaklanamama, aşırı öfke, sıklıkla irkilme, uyuyamama, uyurgezerlik, gece terörü gibi uyku

Harmancı, H., Őikel, Ç. (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

problemleri ve duyduğu korkuya bağlı saldırganlık ve kendine zarar eğilimi ortaya çıkabilir (Karakaya ve olak 2007, s. 82-85). Wanklyn ve diğerlerinin çalışmasında; TSSB olan bireylerin %75 kadarında en az bir ek psikiyatrik bozukluk daha grlmektedir (Wanklyn vd, 2016, s. 296). Scheringa'nın örneğinde; okul öncesi dönemde inat etme ve aşırı sinirlilik hali davranış bozukluğu olarak en çok TSSB ile bir görülen durumdur (Scheringa, 2008, s. 1237). İkinci bir örnek olarak, TSSB değerlendirmesiyle odaklanma zorluğu dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanısı ile karıştırılabilir. TSSB'de görülebilen huzursuzluk, saldırganlık ve öfke patlamaları manik epizod ya da karşıt olma karşıt gelme tanısı konmasına neden olabilir. Bu sebeple tanı adlandırılırken; mevcut travma ve semptomlarının yeniden yaşantılama, kaçınma gibi tam adresleri, TSSB'ye özel belirtilerinin açıklığa kavuşturulması, aydınlatıcı ve tanıda önemlidir (ztrk, 2018, s. 385).

Bununla birlikte travmatik bir olaya maruz kalanlar bireysel dayanıklılıkları nedeniyle sorun yaşamadan da atlatabilmektedirler. Ayrıca evresel ve biyolojik faktörlerde olumlu destekleyebilmektedir bireyi. Travma yaşayanların yaklaşık %1-14'nde TSSB geliştiği bulgusu vardır (APA, 2013).

TSSB den sonra DSM-5'te ele alınan son iki bozukluk, Akut Stres Bozukluğu (ASB) ve Uyum Bozukluğu (UB)'dur. ASB'de; yeniden yaşantılama, kaçınma, çözülme, uyarılma gibi strese yanıt olarak verilen tepkilerin, travmatik olay ile karşılaştıktan sonraki üç gün içinde başlayıp 30 gün içinde kaybolması ASB tanısının karakteristik özellikleridir (APA, 2013). Belirtilerin bir aydan uzun sürdüğü çocuklarda tanı yeniden gözden geçirilmelidir. Bu tip durumlarda travma sonrası stres bozukluğu, majör depresif bozukluk, panik bozukluk gibi diğer ruhsal patolojilerin varlığını düşünmek gerekebilir (ztrk, 2018, s. 283-284).

ocuk ve ergenlerde ise davranış bozukluğunun ön planda olduğu uyum bozukluğu görülür. UB tanısı ancak diğer psikiyatrik tanıların kriterlerinin karşılanmadığı durumlarda konulabilir. Zaman önemli bir kriterdir, rahatsızlık durumunun ne kadar süredir devam ettiği hangi travma bozukluğu ile ilişkilendirileceğinin yardımcı bir göstergesidir (APA, 2013).

Travmayı tanılamak için kullanılan kılavuzlardan bir diğeri de içinde ruhsal bozuklukların sadece 5. bölümünde yer aldığı ‘‘Uluslararası Hastalık Sınıflandırması 10. baskısı’’dır (ICD-10). Dünya Sağlık rgt

Harmancı, H., Őikel, . (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

tarafından hazırlanmıştır. Ruhsal bozukluklarla beraber var olan tüm hastalıkları ve bozuklukları analiz eder. DSM-5 ile aralarında kültürel kapsayıcılık, tanı kategorileri, semptomların tanınması anlamında ve bazı diğer farklılıklar anlamında farklılıklar bulunsa da her ikisi de güncel olarak kullanılmaktadır.

DSM bir bozukluğun tanı kriterlerinin ve özelliklerinin sistematik ve kesin bir tanımını hedeflerken, ICD-10; bozukluğun mevcut özelliklerini kaydetmeye ve analiz etmeye yöneliktir. Bu anlamda, ilki, semptomların tanımlanmasında da biraz daha kesindir. ICD-10 sağlık sektöründe bilhassa, hastanelerde kullanımı ile sağlık sayımlamaları alanında dünyada ortak kullanılmakta olan kodlama dizgesidir (Wikipedi <https://tr.wikipedia.org/wiki/ICD-10> erişim: 4.03.2022).

Boşanma Sürecini Yaşayan ocukların Tepkileri ve Kimlik Gelişimleri

Ebeveynleri boşanan ocuk için önündeki kısa dönem stresli bir yaşantı gibi hissedilmektedir. Boşanmanın uzun süreli etkisini inceleyen çalışmalar, bilhassa ergenlik döneminde yaşandıysa, daha küçük yaşlara göre, psikopatoloji riskinin oldukça azaldığı bir dönem olacağını bildirir (Uluğ, 2008, s. 5). Bunun sebebi çocukların evlilik çatışmasından algıladıkları tehdidin yaş büyüdükçe azalmasıdır. Literatürde bu alanda yapılan çalışmalarda bazı eksikler grlmektedir. Bunlardan biri anne baba kaybı ile ayrılığının farklı etkilerinin incelenmesidir. İkincisi ise hangi çocukluk deneyiminin hangi psikopatoloji ile sonulanabileceğine dair araştırma sonuçlarının tam olmamasıdır (Uluğ, 2008, s. 8).

Çocuklarda boşanma olayından sonra görülen bu tepkilerin aşamalarını Őu Şekilde sıralaabiliriz: Boşanmanın inkarı, boşanmayı yaratan nedenlere öfke, ebeveynleri birleştirme gayreti, depresyon ve çöküntü yaşanması, son olarak da boşanma durumunun kabul. Çocuklar bu basamaklarda karmaşık ve yoğun duyguların hepsini bir arada yaşayabilirler. Bunun sonucunda da gelişimsel, duygusal ve davranışsal gerilik gösterebilirler. Tüm bu bulgulara rağmen, boşanma ve ayrılığın ocuk üzerindeki stres boyutları tam ortaya konabilmiş değildir (Vural, 2015, s. 39).

Ericson'a göre doğduğu günden yaşamının sonuna kadar sürekli gelişen insanoğlu için değişimde kaçınılmazdır ve en yoğun geçirildiği

Harmancı, H., Őikel, Ç. (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

dönem ergenliktir. Ergenlik yaş aralığı olarak 10-18 yaşları arasını işaret eder ve 2’şer yaş ara ile erken, orta ve ileri dönemleri olduğu kabul edilir. Değişimi yaşayan ergenin edinmesi gereken “kimlik”tir. Ergen kendisinin kim olduğunu kimlik edinerek tanımlayacaktır. Bu karmaşıktır. Ericson kimlik kavramını tanımlarken bir duyguya ya da psikolojik bir yapıya dikkat ekiyorken, Marcia bireyin dürtüleri, inandıkları ve bireysel olarak tecrübe ettiği yaşamındaki unsurların tümünün ortak kompozisyonu olarak açıklar. Ericson kimliğin meydana gelmesini bilinç ve bilindişi mekanizmalarla izah eder (Atak, 2011, s. 164).

Kimlik kavramı tek bir tanım ile karşılanmayan bir kavram olmasını, bu kavramın toplumsal unsurlarının yanı sıra fiziksel ve bilişsel unsurları taşımına borçludur. Literatürde en çok kullanılan tanımı ile “ben kimim” sorusuna birey tarafından verilen cevaptır. Bireyin kim olduğunu ararken, Karabekiroğlu (2014) alışmalarında aktardığı üzere; çevresi ile kendi benliğini özdeş kılması ve bu özdeşim için rol model alabileceği yetişkinlerin varlığı çok önemlidir. Çocukluk döneminin tersine ergenlikte aile fertleri yerine akran ve arkadaşlar daha nde gelir. Bu bağımsızlığa sahip olarak kendi keşiflerini yapmak isteyen ergenin, bocaladığında sığınacağı bir yuvaya, güven ilişkisine, sevgiye en çok ihtiyaç duyduğu dönemdedir. Ebeveynlerinden bu desteği gören gençlerin kimlik edindikleri bu dönemi çok rahat geçirdikleri Chase-Landsdale ve diğerleri (1995) ve Wallerstein ve Kelly’nin (1980) yapmış oldukları çalışmalarda grlmektedir. Gençlerin bu şartlarda boşanmaya reaksiyonlarının daha farklı olduğu belirtilmektedir (Chase-Landsdale, Cherlin ve Kierman, 1995; Wallerstein ve Kelly, 1980)

Ergenlikte, soyut düşünme döneminde geçiş ile boşanmadan daha az olumsuz etkilendikleri, boşanma sırasında kaygılı ve stresli olan ebeveynlerine çok bağlı olmadıkları ve bu sayede bu dönemi rahat atlabildikleri bildirilmektedir. Öte yandan bunun tam tersini gösteren çalışmalar da vardır. Ergenlikte okul hayatı, sosyal ve duygusal gelişimleri etkilenmekte boşanma durumunu kabul etmekte zorlananlar olabilmektedir. Ergen uygun olmayan davranışlar gösterebildiği gibi yasak ya da suç olan tehlikeli işler içine girebilmekte ve isyankrlık yapabilmektedir. Ailede boşanma durumu ergenleri utandırabilir, suçluluk hissettirebilir, kendilerini değersiz görebilirler. Bu yansımaların tamamı, ergenin kimlik edinme çabasını etkiler (zen, 1999, s. 85).

Harmancı, H., Őikel, Ç. (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

Boşanmanın bebeklikte yaşanması, çocuğun ergenlik yaşını en az etkileyen seçeneklerden biri olabilir. Bu durum okul öncesi dönemde gerçekleştiyse erkek çocuklar ergenlikte saldırganlık eğitiminde kız çocuklar ise başarısızlık yaşayabiliyor. Okul döneminde yaşanması durumunda ise ergenlikte hem kız hem erkeklerde okulu reddetme durumu görülebiliyor. (Bakırcıoğlu, 2002, s. 42)

Tüm bu değerlendirmelerde boşanmanın kimlik üzerindeki etkisinde ortak söylem ergenlik döneminin işaret ediyor olmasıdır. Ericson, Psikososyal Gelişim Kuramı'nda da bu işaret edilmiştir. Bireyin gelişimini 8 ayır dönemde değerlendirmiştir. İlk psikososyal dönem güvene karşı güvensizliktir. Tüm dönemler birbirinin zıddını işaret eder. Bu dönemi benlik saygısı anlamında kritik bulur. İkinci dönemi benlik saygısını arttırma için kritik bir dönem olarak görürken nc dönemde ebeveyn tutumuna bağlı olarak benlik saygısını yükseltebileceği bir dönem olduğunu belirtir. Bunun nasıl olacağı tanımlanırken olumlu ebeveyn tutumunun suçluluk duygusunu azaltacağı ve girişimcilik duygusunu arttıracaağına vurgu yapılır. Dördüncü dönem aşağılık duygusuna karşı başarılı olabilmeyebilir ve burada ocuk kendisini başarılı hissettikçe benlik saygısı da artmaktadır. 12-20 yaş döneminde ergen kimlik kazanmaya karşı kimlik bocalaması döneminin yaşar. Tutarlı ve sürekli olarak kendine güven inşa eden, cinsel anlamda rolünü belirleyen, ideolojisi olan, sosyal çevrede sevgi ve saygı gören, hayatta anlamlı hedefler edinen gencin benlik saygısı gelişir (Alpaslan, 2016, s. 26).

Kimlikle ilgili temel kuramlar Erikson dışında, Marcia, Berzonsky, Waterman gibi bilim insanlarının çalışmalarını kapsar. Blos, Arnett, Kegan gibi diğer birçok araştırmacılar da kimliğe çalışmalarında yer vermiştir. Kimlik keşfi, kimlik statüleri ve kimlik stilleri işlenmiştir. Bu bağlamda kuramlara bağlı olarak bu çalışmayı genişletmek mümkündür. Ancak, Atak'ın (2011) alışmasında bahsettiği gibi "Türkiye'deki kimlik çalışmaları çok büyük çoğunlukla kimlik statüleri kapsamındadır. Kimlik gelişimi konusunda Türkiye'de yapılacak çalışmalarda, yeni kuramların ve yönelimlerin dikkate alınması gereklidir." (Atak, 2011, s. 165)

Sonuç

Aile, evlilik ve boşanma, boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisinin geçen zamana, yaş gruplarına, cinsiyete göre, psikolojik ve

Harmancı, H., Őikel, Ç. (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

fizyolojik problemlere, davranışsal problemlere, çocukluk ağı travmalarına göre değerlendirmelerinden kesitler sunulan bu çalışmada son olarak boşanmanın çocuğun kimlik gelişimi üzerine etkisine değinilmiştir.

ocuk üzerinde boşanmanın etkilerine farklı yönlerden baktıktan sonra travmatik yn ile de ele almak çok önemlidir. Literatürde yer alan çalışmalara göre öncelikle gelişimsel perspektiften bakıldığında erken destek amacıyla ya da aile ile yapılan birebir çalışmalarda mevcut durumun tam ve doğru anlaşılması için travma etkisi araştırılmasının önemli olduğu grlmektedir. Çocuktan yetişkinliğine, çevresine ve topluma uzanan etki alanında boşanmış ailenin çocukları için travmaya müdahale gelişime açık bir çalışma konusudur.

DSM-5'e göre değerlendirildiğinde özellikle benlik oluşumu ve benlik değerinin TBB ve STKB ile ilgili döneme denk geldiği ve ergenlik döneminde TSSB'nin 4 alt grubunun da kimlik gelişimindeki etkisini çıkarsamak mümkündür. Diğer iki travmatik bozukluk olarak bahsedilen ASB ve UB da ise sorunlu davranışın ne kadar sürdüğü ile ilgili geçen srenin önemi ortaya konmaktadır ve zamana bağlı olarak kimlik gelişimini etkileyeceği açıktır.

Literatürden elde edilen bilgiler işığında řu verileri yansıtma mümkündür: kimlik ve kişilik kavramları birbirleri yerine kullanılabilirler de kimlik dış çevreye topluma yönelikken kişilik i dünya ile ilgilidir. Kişiliğin esası benlik ile oluşur. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre kişilik 'bir kimseye özgü belirgin özellik, manevi ve ruhsal niteliklerinin bütünü, şahsiyet' olarak tanımlanır (sözlük.gov.tr. erişim: 6.03.2022), psikolojik bir bütünlüktür ve kolaylıkla değiştirilemez. Ancak kimlik farklı sosyal durumlara göre şekillendirilebilir. Buna rağmen kimlik öğeleri kişilikten ve onu inşa eden benlikten ayrı değildirler. Boşanma sebebiyle oluşan etki olumlu ya da olumsuz davranış değişikliğine sebep oluyorsa kimlik ve kişiliğin o anki haline etki edebilecek değiştirebilecek gte olmalıdır. Ebeveynlerin boşanma esnasındaki tavır ve tutumu, çocuğu ilgi ve sevgi ile sarmaları ve o güne değin kurmuş oldukları ilişki yapısı bu etkinin yönünü belirler.

Sonuç olarak bu çalışmada boşanmış aile çocuklarının ne şekilde etkilendiklerine değinilmiştir. Tüm bulgular değerlendirildiğinde, özellikle boşanmanın yaratabileceği travmanın çocuğun kimlik gelişimi üzerine etkisine literatürde belirli yaş grubu odaklı ve kısıtlı yer

Harmancı, H., Őıkel, . (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

verildiğinden, gelecekte yapılacak çalışmalar ve aile bilinçlendirme faaliyetleri için faydalı bir çalışma alanı olacaktır. ocukta kimlik gelişimini çok yönlü ve kuramsal çerçevenin genişletildiği çalışmaların, ailelere boşanmanın olası travmatik etkilerinin eğitimlerin, çocukların kendi dünyalarında duygusal ihmal ve istismarı yaşamalarının ne denli derin etkiler yaratacağını aktarmanın ve bu alanda bilinç kazandırmanın önemi büyük görünmektedir.

Harmancı, H., Őikel, Ç. (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

Kaynakça

- Akyüz E., (2020). Çocukluk ağı travmaları ve boşanma ilişkisi: Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Kadın Danışma merkezlerine Başvuran Bireyler rneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Alpaslan AHN. (2018). Reframing the death of the marital relationship as an opportunity for growth: a programme for facilitating post-divorce adjustment. *Soc Work*, 54:308-326.
- Alpaslan N., (2016). Anne babası boşanmış ergenlerin benlik saygısı ve okula bağlılık düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Sabahattin Zaim Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- American Psychiatric Association (APA), (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5. Ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.
- Arıkan . (1996). Halkın boşanmaya ilişkin Tutumları araştırması, A.A.K.Yay, Ankara, s. 64.
- Atak H. (2011). Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1): 163-213.
- Bakırcıoğlu, R. (2002). ocuk ruh sağlığı ve uyum bozuklukları. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bilgi, S. (2011). Travma sonrası stres bozukluğu ve akut stres bozukluğu ile uyum bozukluğunun klinik açıdan karşılaştırılması. Tıpta Uzmanlık Tezi. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Bulmuş, H. (2008). Yaralanmalarda ruhsal muayenenin kullanılması. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- Butcher J. N., Mineka S. Hooley J. M. (2013). *Anormal psikoloji* (Gündüz O., ev.), Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Chase-Lansdale P. L., Cherlin A.J. and Kierman K.E. (1995). The long-term effects of parenta divorce on the mental healty of young adults: A developmental perspective. *Child Development*, 66:1614-1634.
- Collange C. (1997). *Boşanma salgını*, (ev.: S. Aktan), Doruk Yay., Ankara.

Harmancı, H., Őikel, . (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

ınar Z., (2019). 6-10 yaş aralığındaki anne ve babası boşanmış çocuklarda davranış problemi analizi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi.

Donnelly, C. L., March, J. S. ve Amaya-Jackson, L. (2006). Posttraumaticstress disorder. M. Dulcan ve J. Wiener (Ed). *Essentials of child and adolescent psychiatry* içinde (ss. 479-504). American Psychiatric Association. Washington D.C.

Ergur, D. D. A., Ak, Y. D. D. F., Danış, D., İrtiş, Y. D. D. V., Merçil, Y. D. D. İ., Türkmen, Y. D. D. B. & Ökten, N. (2012). Kentleşme sorunsalının açılımlarında bir öncü ve kurucu: Barlas Tolan'ın eserleri ve akademik yaşamına genel bir bakış. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3 (14), 1-30.

Erikson EH. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York, W.W. Norton Company.

Erkal M., (1983). *Sosyoloji (Toplumbilimi)*, Filiz Kitabevi, İstanbul, s. 68.

Frisby BN, Booth-Butterfield M, Dillow MR, Martin MM, Weber KD., (2012). Face and resilience in divorce: The impact on emotions, stress, and postdivorce relationships. *J Soc- Pers Relatsh*, 29:715-735.

Gökmen Ő., Eralp, A. & Atay Kayış, A., (2019). İlk evlilik süresini etkileyen faktörlerin yaşam analizi: Türkiye örneği. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6 (1), 63-76.

Hortaçsu, N. (1991). Evlilik ve boşanma nedenlerine verilen önemi etkileyen faktörler olarak değerlendirme yaklaşımı, cinsiyet ve medeni durum. *Sosyal Politika alışmaları Dergisi*, 1(1).

Karabekiroğlu, K. (2014). *Ergenin Ruhsal Gelişimi*. (1. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.

Karakaya I, olak B. (2007). ocuk ve ergenlerde travma sonrası stres bozukluğu ve adli tıbbi değerlendirme. *Adli Tıp Bülteni [Internet]*. [a.yer 09 Őubat 2020];12(2):82-7. Erişim adresi: <https://www.adlitipbulteni.com/atb/article/view/642>

Kasapoğlu, A., (1990). *Aile-birey -toplum, I. aile Őurası*, A. A. K. Yay., Ankara, s. 52-54.

Kasuto M. (2017). Boşanmış ailelerin çocuklarının boşanmamış ailelerin çocuklarına göre öz saygı ve ruh sağlığı değişkenlerinin

Harmancı, H., Őikel, Ç. (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul: Işık Üniversitesi.

Marcia J. (1993). The relational roots of identity. In discussions on ego identity (Ed J Kroger):34-65. NJ, England, Lawrence Erlbaum Associates

Öksüzler Cabılar B., Yılmaz A. E. (2022). Boşanma ve boşanma sonrası uyum: Tanımlar, modeller ve uyumun değerlendirilmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(1), 1-11.

Öngider. N. (2013). Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-*Current Approaches in Psychiatry*,5(2):140-161, 157.

Öztürk O. (2018). Örselenme ya da zorlanma etkisine bağlı bozukluklar. O. Öztürk ve A. Uluşahin (Ed.) *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları Kitabı* içinde (383-384). Ankara.

Özen, D. (1999). Eşler arası çatışma ve boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri: Sosyal Destek. *ocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 6(2), 83-88.

Parmaksızoğlu, A. Ç. (2011). Aile içi şiddet mağduru olup boşanma sürecinde bulunan kadınlarda travma sonrası stres belirtileri ve ilişkili özellikler. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü,

Sağlam M. (2011). Boşanma sürecinde olan ailelerdeki çocukların aile algılarının ve sorunlarının resimler aracılığı ile incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Fen Bilimleri Enstitüsü: Ev Ekonomisi,

Scheeringa, M. S. (2008). Developmental considerations for diagnosing PTSD and acute stress disorder in preschool and school-age children. *American Journal of Psychiatry*, 165, 1237-1239.

Őuer T, (2005). Posttravmatik stres bozukluğu. İstanbul Üniversitesi Cerrahpařa Tıp Fakóltesi sürekli tıp eğitimi etkinlikleri, *Medikal Açıdan Stres ve areleri Sempozyum Dizisi*, No: 47, 205-210.

Stocker, C., Ahmed, K., & Stall, M. (1997). Marital satisfaction and maternal emotional expressiveness: Links with children's sibling relationships. *Social Development*, 6, 3, 373-385.

Őentürk Ü. (2006). Parçalanmış aile ocuk ilişkisinin sebep olduğu sosyal problemler (Malatya uygulaması). Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, Malatya.

Harmancı, H., Őikel, Ç. (2022). Ebeveynin Boşanması ocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

Tein JY, Sandler IN, Zautra AJ. (2000). Stressful life events, psychological distress, coping and parental of divorced mothers: a longitudinal study. *J Fam Psychol*, 14:27- 41.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü. Kişilik. <https://sozluk.gov.tr/>. Erişim: 6.04.2022

Türkiye İstatistik Kurumu (Tuik), (2022). Evlenme ve boşanma istatistikleri, veri portalı, yayım tarihi 25 Őubat 2022 erişim: 4.03.2022.

Türkiye İstatistik Kurumu (Tuik), (2020). Türkiye'deki çocuklar 2020 İstatistiklere bakış <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568> erişim: 4.03.2022.

Uçan, Ö., Yazar, H. & Sayıl, İ. (2006). Bir boşanma olgusunun dört kurama bağlanarak değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi*, 14 (2), 23-2.

Uluğ, Ö. Ő. (2008). Üniversite öğrencilerinde depresyon düzeyine ebeveyn kaybının ve anne-baba ayrılığının etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Uyar, S. (1999). Boşanmış bireylerin evlilik süreci ve bugüne ilişkin psikolojik sorunları üzerine bir araştırma. Uzmanlık Tezi. Ankara: GATA / Tıp Fakóltesi / Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı.

Vural G. (2015). Ebeveyn kaybı yaşamış çocuk ve ergenler ile ebeveynleri boşanmış çocuk ve ergenlerin travmatik yaşantılarının karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi.

Wallerstein JS. (1986). Women after divorce: Preliminary report from a tenyear follow-up. *Am J Orthopsychiatry*, 56:65-77

Wallerstein, JS. (1991). Tailoring the intervention to the child in the separating and divorced family. *Family and Conciliation Court Review*, 29,448-459.

Wallerstein J.S. and Kelly, J.B. (1980). *SurvivingtheBreakup: How Children and Parents Cope With Divorce*, New York, Basic Boks.

Wanklyn, S. G., Pukay-Martin, N. D., Belus, J. M., St Cyr, K., Girard, T. A., & Monson, C. M. (2016). Trauma types as differential predictors of posttraumatic stress disorder (PTSD), major depressive disorder (MDD), and their comorbidity. *Canadian Journal of Behavioural*

Harmancı, H., Őikel, Ç. (2022). Ebeveynin Boşanması Çocuğun Kimlik Gelişimini Etkiler mi?. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (8), 123-146.

Science/Revue canadienne des sciences du comportement, 48(4), 296.

Wikipedia.

Boşanma.<https://tr.wikipedia.org/wiki/Bo%C5%9Fanma#Tarih%C3%A7e> erişim tarihi 4.03.2022.

World Health Organisation (WHO). (2006). Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/43499>, erişim Tarihi: 21.02.2022.

Yörükoğlu, A. (2010). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Özgür Yayınları, Ankara.

Zeanah, C. H. ve Gleason, M. M. (2015). Annual research review: Attachment disorders in early childhood–clinical presentation, causes, correlates, and treatment. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 56(3), 207-222.